

Straat : Zuider Buiten Spaarne
Huisnummer : 24, 26, 28 en 30
Toevoeging :
Postcode : 2012 AA
Kadastrale aanduiding : HLM01 K3083, K3779, K3400, K3085, K3781
Naam object : complex vm. stoom- was- en strijkinrichting "Edelweiss"
Bouwjaar : 1855 (kern), 1881, 1905, 1921
Architect : Niet vermeld (J. Bijl – bouwkundige/uitvoerder)
Bouwstijl : Jugendstil, rationalistisch, overgangsarchitectuur
Oorspronkelijke functie : Stoom-, Was- en Strijkinrichting met bedrijfswoningen
Huidige functie : woningen
Gemeentelijk Monumentenr. :
B & W besluit :
Inventarisatie/beschrijving : I. de Visser / M. Temme
Datum beschrijving : februari 2018
Datum foto's : juli 2017 Google maps.

Ligging en stedenbouwkundige context

Het complex vm. stoom- was- en strijkinrichting "Edelweiss" ligt aan de westoever van het Spaarne aan de zuidkant van de oude stad, aan de oostkant van de 19de -eeuwse arbeiderswijk Rozenprieel.

Het complex wordt omringd door jongere bebouwing met grotere volumes. Aan de achterzijde grenst het complex aan de Hannie Schaftschool, gebouwd in 1904-1905.

Historie en stijl

In de 19de eeuw werden veel 17de -eeuwse buitenplaatsen in het Rozenprieel gesloopt of gesplitst. De vrijgekomen ruimte werd ingevuld met industrie en woningbouw.

De oorsprong van wasserij Edelweiss ligt bij de oprichting van blekerij Koningstein in 1855 door Jan van Kimmenade, op het terrein van het gelijknamige landgoed aan het Zuider Buiten Spaarne. In 1905 onderging de blekerij een grote modernisering waarbij onder andere de bebouwing aan de straat werd gesloopt en vervangen werd door nieuwbouw met een woning, een pakhuis en een strijkafdeling in overgangsarchitectuur met kenmerkende stijlelementen. In 1910 werd de blekerij aan de achterzijde uitgebreid met een machinekamer en een ketelhuis.

Omstreeks 1920 nam Hendrik Vasen Junior blekerij "Kennemerland" (links naast Koningstein) over en voegde de twee blekerijen samen. Deze blekerij was gevestigd in een gebouw uit 1881. Na de overname kregen de twee samengevoegde blekerijen de naam "Stoom- Wasch- en Strijkinrichting EDELWEISS" en werden de adressen veranderd in Zuider Buiten Spaarne 24, 26, 28 & 30. In 1921 werd de pas overgenomen blekerij op nummers 28 & 30 uitgebreid met een nieuw wasserijgebouw dat aansloot op de bestaande bebouwing aan de straatzijde die hiervoor werd aangepast. Bij deze aanpassing hoorde ook het ophogen en vernieuwen van de voorgevel van nr. 30 die een fraaie gepleisterde gevel kreeg in Jugendstil met twee tegeltableaus die de nieuwe naam van de wasserij toonden. Ook nummer 28 werd opgehoogd. Nog tijdens de bouw van de wasserij werd besloten een vleugel toe te voegen voor het herbergen van een stoomketel en stoommachine voor de aandrijving van de wasinstallaties en mogelijk ook voor het drogen van het wasgoed.

Rond 1967 komt het Edelweiss-pand op nummer 30 samen met de voormalige machinekamer achter nr. 24 in eigendom van de gemeente Haarlem. Nummers 24, 26 en 28 komen in particulier bezit en worden bewoond.

Plattegrond en opbouw

Het complex is samengesteld uit een zeer gevarieerd aantal bouwwerken. Nummers 24 en 26 bestaan uit geschakelde panden met beneden-bovenwoningen in een gevarieerde plattegrond, onder een hoek met de voorgevel, waarbij het hoofdvolume bestaat uit drie lagen onder een plat dak voorzien van de voorgeveldakschild. Hierachter een langwerpige uitbouw van gedeeltelijk één en twee lagen. Daar achter een vm machinekamer met rechthoekige plattegrond. Nummer 28 en 30 kennen een brede rechthoekige plattegrond met twee lagen onder mansardekap, gedekt met kruispannen op de onderste dakschilden. Achter nummer 30 staat een langgerekte uitbouw met daarachter een dwars geplaatst tweelaagse volume.

Voorgevels

Exterieur nummer 24 en 26

De voorgevels van nummer 24 en 26 zijn in samenhang ontworpen, maar kennen een individuele uitwerking, waarbij het linkerpand rijker is uitgevoerd dan het rechter.

Het linker pand kent een asymmetrische gevelopzet met links een breed risalerend geveldeel met een erker op de verdieping, dat wordt afgesloten met een Vlaamse gevel, een gevelas met entreepartij waarboven een sierlijk afgedekt balkon en een smaller risalerend geveldeel onder een geprofileerde gootlijst en een aangekapte dakkapel. De gevel is uitgevoerd in paars metselwerk met kleuraccenten in de vorm van grijze hoekafwerkingen, een fries en uitgumetselde hoekaccenten met pinakels in de Vlaamse gevel. In de risalieten zijn hardstenen waterlijsten toegepast.

Het rechter pand kent een symmetrische gevelopzet met drie vensterassen. Centraal is een dubbele deur geplaatst onder een half rond bovenlicht, waarboven een eenvoudige erker met balkon en een afsluiting in de vorm van een eenvoudige Vlaamse gevel met platte afdekkers op de tuitgevel. Hier zijn twee gevelstenen ingemetseld met het jaar van oprichting (1855) en het jaar van de bouw van dit bouwdeel (1905). Links en rechts van het midden een klein venster en een entreedeur, waarboven een schuifvenster en een dakkapel. De gevel is eveneens uitgevoerd in paars metselwerk en heeft rood-oranje aangezette spekbanden en een gemetselde fries.

Alle gevelopeningen hebben getoogde boogstrekken met daaronder boogvelden met polychrome bakstenen, links hardstenen aanzetstenen. Op het voorgeveldakschild tuile-du-nord pannen.

Naast voordeur 26 is een eerste steen opgenomen van H.J. Vasen, gedateerd 1 september 1905.

De zijgevel van nummer 24 kent drie kleine vensters op de verdieping en is volledig wit gestuukt, de achteraanbouw (vm. wasserij) kent vier vensterassen met kleine, liggende vensters en rechte schietankers. Dit deel is boven een plint uitgevoerd in schoonmetselwerk. In de achtergevel van dit bouwdeel, op de eerste verdieping, zijn vier kleine getoogde vensters aangebracht. De binnengevel is niet onderzocht.

Exterieur nummer 28 en 30

De gevel van dit bouwdeel is opgedeeld. Links een smaller wit gepleisterd deel met poortdeuren, de twee kenmerkende zeegroene tegeltableaus waartussen een raampartij in vier delen en een sobere afgeknotte topgevel. Rechts een breed deel met vijf vensterassen en centraal geplaatste voordeur, in rood metselwerk. Dit deel is afgezet met gestucte lisenen.

Op de begane grond getoogde gevelopeningen met rechte hanekammen. De meeste kozijnen zijn modern. De gevel wordt afgesloten met een doorlopende kroonlijst, waarboven een 8 vensters brede dakkapel. Het dakschild is voorzien van rode kruispannen. Naast voordeur 28 is een eerste steen opgenomen van J.J. van Leuven, oud 12 jaar, gedateerd 12 april 1881.

De achtergevel heeft grotendeels de indeling uit 1932, de materialisering is grotendeels modern.

Voormalige machinekamer achter nummer 24

Eenvoudig rechthoekig gebouw onder een plat dak. Op het dak staat een lichtstraat van hout en zink. De rechter zijgevel is blind. De achtergevel is gestuct. De linker voorgevel heeft een smal openslaand venster met 2x8 ruiten, waarnaast een opgeklampte deur met bovenlicht.

Voormalige wasserij achter nummer 30

De voormalige wasserij heeft een rechthoekige plattegrond en is met een tussenlid verbonden aan het hoofdgebouw op nummer 30. Het heeft twee bouwlagen onder een plat dak. De rechter zijgevel heeft zeven iets terugliggende vensterassen, de vensters met bovenlicht en dubbele draairamen waren voorzien van een 8-ruits roede-verdeling. De centrale as heeft twee schuivende dubbele laaddeuren boven elkaar.

De voorgevel van de wasserij heeft op de begane grond eenzelfde dubbele deur met op de verdieping eenzelfde venster. Het tussenlid is op de begane grond aan de rechterzijde open. De rechter zijgevel op de verdieping heeft drie vensters gelijk aan de voormalige wasserij.

Interieur

Het interieur van nr 24, 26 en 28 is niet bezocht, het interieur van nummer 30 verdient nog nadere inspectie.

MOTIVERING VOOR PLAATSING OP DE GEMEENTELIJKE MONUMENTENLIJST

Architectuur-, bouw- en/of kunsthistorische waarde

Het complex Zuider Buiten Spaarne 24,26,28,30 heeft architectuurhistorische- en bouwhistorische waarde als een karakteristiek voorbeeld van kleinschalige industrie gecombineerd met woningen, uit de tweede helft van de 19^e en het begin van de 20ste eeuw, waarbij nr 24 en 26 vormgegeven zijn in overgangsarchitectuur met kenmerkende stijlelementen. Nr's 28 en 30 kennen 19^e eeuwse elementen in sobere classicistische stijl en tegeltableaus in Jugendstil. De overgebleven bedrijfsgebouwen op het achterterrein hebben een sober maar zorgvuldig vormgegeven utilitair karakter. Doordat dergelijke complexen tot voor kort niet als bijzonder werden aangemerkt, zijn velen verdwenen en heeft dit complex een redelijke zeldzaamheidswaarde.

Stedenbouwkundige en situationele waarde

Het complex heeft situationele waarde doordat dit het enig overgebleven 19^e eeuwse bedrijfscomplex van het Rozenprieel is. Door de prominente plaatsing van de gesloten gevelwand aan het Spaarne is dit complex een waardevol ensemble en een beeldbepalend stedenbouwkundig element in gevelopzet en massa-opbouw.

Cultuurhistorische waarde

De voormalige 'Stoom-Wasch- en Strijkinrichting Edelweiss' aan het Zuider buiten Spaarne 24-30 heeft cultuurhistorische waarde als vertegenwoordiger van een tak van de industrie die in Nederland en met name in Haarlem en het Rozenprieel groot was. Ook als voorbeeld van een kleinschalig fabriekscomplex met bijbehorende woningen uit het eerste kwart van de 20ste eeuw is het gebouw van cultuurhistorische waarde.

Stoomwasserij 'Edelweiss' was van origine een kleeblekerij uit 1855 die op het terrein van de voormalige buitenplaats Koningstein stond. Het bedrijf veranderde geleidelijk van kleeblekerij in stoomwasserij en werd rond 1920 samengevoegd met het belendende bedrijf, waarna het gehele complex de naam 'Stoom-Wasch- en Strijkinrichting Edelweiss' kreeg en als zodanig functioneerde tot 1964.

Zuider Buiten Spaarne 24, 26, 28 en 30 is een goed en redelijk gaaf voorbeeld van een kleinschalig fabriekscomplex met bijbehorende woningen uit de late 19^e en het eerste kwart van de 20ste eeuw, waarbij met name de decoratieve stijlelementen in overgangsarchitectuur, ontworpen door architect L. Tuinman en de tegeltableaus opvallen. Het complex bestaat hoofdzakelijk uit bebouwing van drie bouwlagen vzw voorgeveldakschild en erkers, bakstenen voorgevel met meerdere siermetselwerkdetails, tegeltableaus en gepleisterde pilasters. Het complex is op basis van bovenstaande motivering beschermenswaardig als gemeentelijk monument in de gemeente Haarlem.

Foto's

Voorgevels; Rechts nummer 24 links nummer 30.

Rechter zijgevel nummer 24

Achterzijde nummer 24 met vm machinekamer

Kadastrale situatie

